

Nr 88

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 28 mars 1969.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning,
- 2) lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank, *dels* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att särskilda bestämmelser om undantag från riksbankslagens föreskrifter beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt skall gälla även för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970. Därvid föreslås, att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten höjs från 12 till 13 miljarder kr. Samtidigt föreslås att riksbanken under samma tid får fortsatt befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa bankens sedlar med guld.

Vidare föreslås att riksbanken bemyndigas förvärva ytterligare aktier i banken för internationell betalningsutjämning. Detta förslag föranleder ändring i riksbankslagen.

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning**

Härigenom förordnas, att under tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 följande särskilda bestämmelser skall gälla i stället för bestämmelserna i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank¹.

1 §.

Riksbanken får utge sedlar till ett belopp av högst tretton miljarder kronor.

2 §.

Under tid då riksdagen ej håller session får Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att utge sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor, om det är nödvändigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Blir sådant medgivande icke godkänt av riksdagen inom tjugo dagar från början av nästa session, upphör medgivandet att gälla vid utgången av nämnda tid.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa räknas allt guldmynt och omyntat guld som tillhör riksbanken.

¹ Senaste lag i ämnet se 1968:256.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank

Härigenom förordnas, att 16 § lagen den 30 juni 1934 för Sveriges riksbank¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §.

Riksbanken må ————— ovan sägs.

Därjämte må riksbanken förvärva aktier i banken för internationell betalningsutjämning (Banque des Règlements internationaux) *intill belopp, som bestämmes av Konungen och riksdagen.*

Därjämte må riksbanken förvärva aktier i banken för internationell betalningsutjämning (Banque des Règlements internationaux).

¹ Senaste lydelse av 16 § se 1939:203.

1† *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 1 saml. Nr 88*

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28
mars 1969.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.* och anför.

Sedelutgivning m. m.

Riksbankens rätt att ge ut sedlar grundas på 72 § regeringsformen. Enligt detta lagrum har riksbanken även skyldighet att vid anfordran lösa in utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, om inte Kungl. Maj:t och riksdagen i viss ordning medger undantag. Närmare föreskrifter om sedelutgivningen finns i 9—11 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (riksbankslagen), som innehåller regler om sedeltak, sedeltäckning och riksbankens metalliska kassa. Riksbankslagens bestämmelser i dessa hänseenden har emellertid inte ägt tillämpning sedan år 1940. En redogörelse för författningar i dessa ämnen, utfärdade år 1939 och senare, har lämnats i prop. 1966: 44 s. 4. Enligt lagen den 28 maj 1968 (nr 256) med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning gäller under tiden den 1 juli 1968—den 30 juni 1969 i stället för 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen särskilda bestämmelser. Riksbanken får enligt dessa ge ut sedlar till ett maximalt belopp av 12 miljarder kr. Därutöver får Kungl. Maj:t under tid när riksdagen inte håller session på framställning av riksbanksfullmäktige och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret medge riksbanken att ge ut sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 milj. kr., om det är nödvändigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Medgivandet upphör att gälla om riksdagen inte godkänner det inom 20 dagar från början av nästa riksdagssession. Som riksbankens metalliska kassa räknas allt guldmynt och omyntat guld som tillhör riksbanken.

Genom kungörelsen den 28 maj 1968 (nr 257) om befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med

guld har Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens medgivande befriat riksbanken från denna skyldighet för tiden t. o. m. den 30 juni 1969. Banken har dock rätt att dessförinnan återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

Angående utredningar om riksbankens sedelutgivningsrätt samt bankoutskottets utlåtanden med anledning av den provisoriska lagstiftningen hänvisas till prop. 1965: 72 s. 6. Vidare kan nämnas att bankoutskottet behandlat frågan om den provisoriska lagstiftningen senast i BaU 1968: 34.

I skrivelse den 19 februari 1969 har *fullmäktige i riksbanken* hemställt att gällande lagstiftning med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt ges förlängd giltighet till utgången av juni 1970 och att maximalbeloppet för sedelutgivningsrätten i samband därmed höjs till 13 miljarder kr. Härjämte har fullmäktige begärt att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritas från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

I skrivelsen har fullmäktige vidare anfört.

Vid utgången av år 1968 utgjorde beloppet utelöpande sedlar 10 581 milj. kr. Det högsta beloppet under året redovisades emellertid den 23 december och uppgick till 11 243 milj. kr. När sedelomloppet var som störst under året förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om 757 milj. kr., motsvarande omkring 6,7 % av den då utelöpande sedelmängden. Om beloppet utelöpande sedlar vid de skilda rapportdagarna under år 1968 jämföres med motsvarande siffror för föregående år, finner man att förändringarna i sedelomloppets omfattning varierat mellan en ökning av 4,2 %, som förelåg den 23 mars och 7 maj samt en höjning av 14,2 %, som registrerades den 7 december. Då sedelmängden den 23 december nådde sin största omfattning var ökningen 9,3 %. Om sedelomloppet under år 1969 skulle procentuellt öka lika mycket som under år 1968, skulle det utelöpande beloppet sedlar den 23 december 1969 komma att ligga inemot 12 300 milj. kr. Det synes emellertid önskvärt att sedeltaket höjs inte obetydligt härutöver. För det första måste understrykas att försöken att bedöma sedelomloppets genomsnittliga ökning mera är gissningar än egentligen beräkningar. Vidare kan sådana ovidkommande omständigheter som kalendariska förhållanden ge betydande utslag vissa rapportdagar. Ytterligare måste hållas en marginal för ändrade betalnings- och kassahållningsvanor. Härför torde man numera böra räkna med ett belopp av omkring 500 milj. kr. Av dessa skäl torde maximalbeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt för nästa budgetår böra höjas med förslagsvis 1 miljard kr.

Över framställningen har efter remiss yttrande avgetts av *fullmäktige i riksgäldskontoret*, som inte haft något att erinra mot bifall till riksbanksfullmäktiges förslag.

Banken för internationell betalningsutjämning (BIS)

Enligt 16 § tredje stycket riksbankslagen får riksbanken förvärva aktier i BIS intill belopp, som bestäms av Kungl. Maj:t och riksdagen. Beloppet har fastställts till nominellt 20 milj. schweiziska francs (prop. 1930: 274, BaU 39, rskr 189 samt Kungl. Maj:ts beslut den 9 maj 1930). Riksbanken tecknade när BIS bildades 4 000 aktier på nominellt 10 milj. schweiziska guldfrancs¹. Av det tecknade beloppet har 25 % inbetalts. Ytterligare aktieförvärv har hittills inte gjorts.

BIS grundades år 1930 (jfr prop. 1930: 274). Enligt stadgarna har BIS till uppgift att befordra samarbete mellan centralbanker och underlätta internationella finansiella operationer samt att efter avtal med intresserade regeringar vara förvaltare eller ombud vid internationella betalningar. Banken, som har sitt säte i Basel, har ett aktiekapital på 500 milj. guldfrancs. Antalet aktier är 200 000. Varje aktie lyder på 2 500 guldfrancs.

Majoriteten av aktiekapitalet innehas av sex av de ursprungliga stiftarna, nämligen centralbankerna i Belgien, Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Italien samt en nordamerikansk bankgrupp.

I BIS:s styrelse skall enligt stadgarna ingå cheferna för de centralbanker som varit stiftare, representanter för finans, industri och handel samt högst nio personer från länder som inte deltagit i bankens stiftande. Sverige har sedan år 1931 varit representerat i BIS:s styrelse genom riksbankschefen.

År 1968 var aktieutdelningen i BIS 12 % på den inbetalade delen av aktiekapitalet.

BIS har under åren kommit att få allt större betydelse när det gäller det internationella samarbetet. Sålunda fungerade BIS som agent vid avräkningar inom Europeiska Betalningsunionen (EPU) och fullgör motsvarande uppgifter inom Europeiska Monetära Avtalet (EMA). Vidare har BIS medverkat vid olika centralbanksarrangemang, som syftar till att lätta påfrestningarna på det internationella betalningssystemet. I det system av ömsesidiga lånearrangemang som Federal Reserve Bank i USA byggt upp ingår också BIS tillsammans med vissa centralbanker. Samarbetet inom BIS erbjuder ständiga informella kontakter både mellan centralbankschefer och mellan tjänstemän på lägre nivåer. Det utbyte av informationer och synpunkter på utvecklingen som därigenom kommer till stånd är av stort värde.

I skrivelse den 6 mars 1969 har *fullmäktige i riksbanken* föreslagit att riksbanken medges rätt att teckna ytterligare aktier i BIS i samband med en förestående ökning av bankens aktiekapital. Riksbanksfullmäktige anför i huvudsak följande härom. BIS:s styrelse har föreslagit att banken vid extra bolagsstämma beslutar höja bankens aktiekapital från 500 milj. till

¹ En guldfranc motsvarar f. n. ca 1.70 kr.

1 500 milj. guldfrancs. Avsikten är att under en period på ett år lägga ut en andra aktietranch på 200 000 aktier som fondemission och erbjuda denna till bankens nuvarande aktieägare. Styrelsen skulle därefter få bemyndigande att utlägga en tredje aktietranch som nyemission också den på 200 000 aktier. Denna tranche skall reserveras för centralbanker. Genom emissionerna skulle BIS:s ej inbetalade aktiekapital komma att öka från f. n. 3/4 av 500 milj. guldfrancs, dvs. 375 milj. guldfrancs till 1 125 milj. guldfrancs. Vid fondemissionen skall enligt styrelsens förslag för en gammal aktie erbjudas en ny, varvid BIS ur fonderade medel erlägger kontantdelen. Det anses självfallet att de centralbanker som är aktieägare i BIS kommer att teckna sig för de nya aktierna. Även flertalet enskilda aktieägare torde komma att begagna sig av teckningsrätten. För den händelse vissa enskilda aktieägare inte önskar delta i teckningen avser man att föreslå att de centralbanker som är representerade i bankens styrelse åtar sig att teckna återstående aktier i emissionen. Nyemissionen motiveras — förutom av en önskad ökning av bankens kapitalstyrka — också av önskemålet att kunna bereda ytterligare centralbanker tillfälle att bli aktieägare i BIS. Intresse har anmälts av bl. a. centralbankerna i Japan och Canada. Aktierna i den tredje tranchen kommer att emitteras till överkurs. Fullmäktige anser det självfallet att riksbanken vid den blivande fondemissionen i BIS bör hålla sin andel i banken och sålunda teckna sig för på riksbanken omedelbart belöpande aktier. Deltagande i fondemissionen kommer samtidigt att medföra, att den förpliktelse som nu åvilar riksbanken att vid anfordran erlagga tecknat men inte inbetalt aktiekapital kommer att fördubblas från f. n. 7,5 milj. till 15 milj. guldfrancs. Skulle riksbanken erbjudas att — utöver vad som belöper på riksbanken till följd av dess aktieinnehav — teckna ytterligare aktier i BIS i den andra eller tredje aktietranchen, är det önskvärt att också en sådan möjlighet tillvaratas. För detta talar inte bara betydelsen av att allmänt stödja och utveckla samarbetet inom BIS. Det torde också vara ett direkt svenskt intresse att säkra den kontaktmöjlighet Sverige har inom BIS genom den styrelseplats riksbanken förfogat över. Huruvida en ytterligare ekonomisk insats bör bedömas som en mer eller mindre förmånlig ekonomisk placering, blir däremot av underordnad betydelse. Trots att aktierna i en tredje aktietranch utläggs till överkurs, lär emellertid enligt fullmäktiges bedömande en tillfredsställande förräntning vara att vänta. Fullmäktige föreslår således, att riksbanken fullt ut begagnar de erbjudanden om aktieteckning som kan komma att lämnas riksbanken. Om det bemyndigande att förvärva aktier i BIS intill 20 milj. schweiziska francs som lämnats riksbanken kan tolkas så, att vad där sägs om schweizerfrancs numera anses gälla guldfrancs, har riksbanken möjlighet att fördubbla sitt aktieinnehav i BIS. Under denna förutsättning skulle riksbanken alltså kunna utan ändring av gällande bestämmelser teckna sig för de aktier i andra aktietranchen som belöper på riksbanken p. g. a. dess nuvarande aktieinnehav. Men där-

med skulle också rätten att förvärva aktier i BIS vara helt utnyttjad. Att den nuvarande begränsningen av aktieinnehavet till 20 milj. schweiziska francs behöver höjas förefaller alltså klart, även om det ännu ej kan bedömas i vilken utsträckning teckningsrätt kan komma att erbjudas riksbanken. I och för sig är det givetvis möjligt att bestämma ett nytt tak för riksbankens innehav som med säkerhet kommer att inrymma vad som maximalt kan belöpa på riksbanken. Det naturliga förefaller emellertid riksbanken vara att Sverige skall delta i samarbetet i BIS genom att förvärva de aktier i banken som kan komma att erbjudas. Det finns då ej anledning att beloppsmässigt fixera nominella värdet av de aktier riksbanken får inneha. Den begränsning som gjorts i stadgandet i 16 § riksbankslagen att riksbanken får inneha aktier i BIS endast »intill belopp, som bestämmas av Konungen och riksdagen» bör alltså kunna utgå.

Departementschefen

I fråga om riksbankens rätt att ge ut sedlar gäller f. n. — i stället för riksbankslagens motsvarande bestämmelser — föreskrifterna i lagen den 28 maj 1968 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa bestämmelser innebär bl. a., att riksbanken får ge ut sedlar till ett belopp av högst 12 miljarder kr. 1968 års lag, som gäller till utgången av juni 1969, har liksom den föregående lagstiftningen på området tillkommit som ett provisorium.

Riksbanksfullmäktige har hemställt om förlängning av den provisoriska lagstiftningen under ytterligare ett år. Riksgäldsfullmäktige har inte haft något att erinra mot detta. Även jag biträder förslaget.

Samtidigt har riksbanksfullmäktige föreslagit en höjning av maximibeloppet för sedelutgivningen från nuvarande 12 miljarder kr. till 13 miljarder kr.

Riksbanksfullmäktige anser höjningen nödvändig för att riksbanken skall kunna möta en procentuellt sett lika stor ökning av den utelöpande sedelmängden som år 1968 och dessutom erhålla en tillräcklig marginal för andra ökning av sedelbehovet. Jag har ingen erinran mot förslaget och förordar att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 meddelas genom särskild lag i överensstämmelse med 1968 års lag i ämnet men med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjs till 13 miljarder kr.

Vad sedan angår riksbankens skyldighet att vid anfordran lösa in utgivna sedlar med guld efter deras lydelse biträder jag riksbanksfullmäktiges förslag om befrielse från denna skyldighet för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970. Banken bör dock liksom nu ha rätt att åter uppta inlösningen av

bankens sedlar före utgången av denna tid, om förhållandena skulle ge anledning till detta.

Banken för internationell betalningsutjämning (BIS), som ursprungligen tillskapades främst som ett organ för genomförande av de tyska skadeståndsbetalningarna efter första världskriget, har under senare år kommit att spela en allt större roll i internationella sammanhang som samarbetsorgan och kontaktpunkt för centralbanker och andra finansiella institutioner. Aktiekapitalet har sedan bankens tillkomst varit oförändrat 500 milj. schweiziska guldfrancs. Den ökning av kapitalet till 1 500 milj. som nu föreslås har till syfte dels att få en bättre kapitalrelation till bankens förpliktelser, dels att bereda ytterligare centralbanker möjlighet till delägarskap. I likhet med riksbanksfullmäktige är jag av den meningen att riksbanken bör utnyttja inte bara de teckningsrätter som erbjuds i fondemissionen utan också andra möjligheter till aktieförvärv i BIS. Riksbanken bör därför lämpligen ges ett bemyndigande att förvärva aktier i BIS utan begränsning till visst högsta belopp. Jag föreslår alltså att 16 § riksbankslagen ändras på sätt riksbanken föreslagit.

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank*.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att

- 1) antaga nyssnämnda lagförslag,
- 2) medge, att riksbanken för tiden den 1 juli 1969—den 30 juni 1970 fritas från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att före utgången av denna tid återuppta inlösningen av bankens sedlar om förhållandena ger anledning till detta.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnel Anderson